

UČNE METODE, IZKUŠNJE, NASVETI

Milan Dolgan

Pedagoška akademija Ljubljana

O ZVRSTEH ČTIVA

O tem, organizacijsko zapletenem učnem delu so v naši reviji doslej pisali: Berta Golob v 6. in 11. letniku, Leopold Stanek v 2. letniku, Joža Mahnič v 1. letniku. Medtem ko Stanekov zapisek govori o svobodni zasebnosti domačega branja, pa Golobova raziskuje, kako zagotoviti uspeh predpisanega čtiva.

Moje izkušnje s čtivom se nanašajo najbolj na srednjo strokovno šolo. Razločevanje metodičnih pristopov je pred vsem potrebno. Končno sem v učnih načrtih in pri pouku razločeval naslednje glavne zvrsti čtiva: 1. skupno čtivo, 2. osebno določeno čtivo, 3. prosto čtivo, 4. čtivo učitelja in učenca.

Skupno čtivo je skupno obvezno čtivo. Obveznost ne izhaja toliko iz predpisane učnega načrta, kolikor iz lastnega učiteljevega učnega načrta in prepričanja. Torej »obvezno« po učitelju, naj čuti razred. Tega čtiva najprej ne sme biti veliko, kasneje lahko več. Delo požene učiteljevo predavanje-uvajanje enega čtiva. Učinkovati mora s v e ž e , kar praktično pomeni, da je učitelj pisatelja čisto pred kratkim bral oziroma ponovno bral. (Hlapca Jerneja na primer je treba prebirati, sicer kmalu zapademo v slabokrvno literarno označevanje.) Učencem je treba pomagati; del poti, koliko zavisí od težine, je prehoditi skupaj. Vzbuditi je treba zanimanje, prikazati aktualnost in poučnost. Dobro izbran odlomek ali citat je veliko vreden; učenci naj se naučijo obnavljati ali na pamet. Določim, doklej morajo oddati pismeno poročilo o branju. Doklej — to se pravi: sprejemam referate kadarkoli prej. Ko rok preteče, imamo eno uro obravnavo. Uro napovem. Kaki štirje učenci so vprašani, to se pravi obnavljajo, postavljam pa jim tudi posebna, usmerjajoča vprašanja. Ura se stopnjuje: od vprašanih posameznikov preidem v pogovor z učenci, ki se svobodno javljajo, in v učiteljev povzetek ali dodatek. Tudi učenci morajo poročati o knjigi sveže; če od branja preteče daljši čas, je prav pismena priprava pripomoček, da se izkaže neposrednost, polnost, osebni odnos. Najbrž je bolje, da skupno čtivo ne povezujem s poukom literature.

Osebno določeno čtivo. Določim, upoštevajoč ali ne duševnost in druge okoliščine učencev, vsakomur svoje delo, morebiti dvema, trem isto. Vsa dela skupaj tvorijo učno enotnost. Na primer učna enota: klasična in klasicistična drama-tika, klasicistična do dandanes. Predavanje-uvajanje zajame celo učno enoto. Nato uro za uro, a pospešeno, nastopajo učenci, prikazujoč določeno dramsko delo. Običajno nastopijo vsi. Prikazi so ustni, pismeno poročilo ni potrebno. Marsikdo pa se pripravi tudi pismeno: okvirno, kompozicijsko, pripravite citate. (Navodilo, da za čtivo ni potreben pismeni referat, sprostí tudi učenca, ki je sicer nesproščen.) Nastop mora biti zanimiv, svež; uspeh in ocena sta v veliki

meri odvisna od tega, koliko nastopajoči pritegne pozornost razreda. V eni uri nastopijo štirje, včasih pet učencev. Važni so kratkost, pripravljenost, smisel za izbor, smisel za zgradbo nastopa. Ne dolgo obnavljanje. Kratek in uspešen si lahko, če si solidno pripravljen. Po vsakem nastopu je kratek pogovor, učitelj nastop splošno in konkretno označi (vsebinsko, jezikovno). Ocenjuje javno, najbolje na koncu ure, da je mogoča primerjava nastopov. Nastopajoči nadkri-ljujejo učitelja glede svežega poznavanja del. — Navajam še tale primer: učna enota je starejše slovensko pripovedništvo. Podam izčrpen, idejen pregled, nato učenci prikažejo daljša in krajša, splošno znana in manj znana osebno določena dela, npr.: Sreča v nesreči, Krpan (svežina!), Moje življenje, Trdinova bajka, Jeprški učitelj, Tilka, Avguštin Ocepek, Na stričevem domu, Vetrogončič, Moja hoja na Triglav, Jurčič . . . Učno enoto zaključim tako, da sam izčrpno obdelam eno delo, npr. Jurčičev spis Tihotapec. Vzamem si vsaj dve uri. Prikažem kompo-zicijo in idejnost, privlačno demonstrirajoč raziskovalne, prikazovalne metode.

Prosto čtivo. Ni priporočljivo, da bi pri skupnem čtivu učenci izbirali izmed nekaj del ali da bi pri osebno določenem čtivu sami predlagali, izbrali delo. Dobri učenci imajo raje določenost kot nedoločenost, ohlapnost. Ni dobro po nepotrebnem zmanjševati učiteljevo vlogo. Pač pa je metodično dobro, splošno dobro in celo nujno, da se v šoli, pri čtivu, pokaže in uveljavi tudi prostost. Če že gre za svobodnost, naj bo raje popolna. Če dopustim prosto izbiro, a jo ome-jim tematsko (npr. srbohrvaška književnost, ena Andričeva novela, ena Lo-karjeva novela, sodobna svetovna književnost, poljudnoznanstveno delo), je svobodnost zelo okrnjena. Prosto čtivo pride v poštev enkrat letno in raje ne vsako leto. Učenci nastopajo pespešeno. Učitelj mora biti družbeno razgledan; hitro mora vplivati vzgojno, estetsko; v pravi meri; ocenjuje raje manj določno, kot so ocene od ena do pet. Pogovori so sproščeni, učenci se zavedajo, da so glede konkretnosti boljše pripravljeni kot učitelj. Idealno bi bilo, če bi bilo prosto čtivo odsev svobodne in široke samovzgoje vseh učencev.

Čtivo učitelja in učenca. Pri tej zvrsti je vključenost v literarni pouk popolna. Na primer velika, težavna učna enota: novejša slovenska proza. Ne gre toliko za izčrpnost učne snovi kot za izbranost, poglobljenost, tudi kritičnost. Na svež način prikažem avtorja, njegove splošne značilnosti in do mere, ki je potrebna, in v smeri, ki je prikaza najbolj potrebna (stil, kompozicija, idejnost ali kaj drugega), tisto njegovo delo, ki bo o njem čez en teden poročal že prej dolo-čeni učenec. Lahko narekujem značilen citat (citate) ali podam (po potrebi prire-jeni) odlomek za obnovo. Poročevalec se je pripravljal že prej, zdaj dobi nove spodbude, učitelj ga apostrofira, po potrebi mu pomaga tudi izven ure. Imam na razpolago celo uro. Poročevalcu zadostuje polovica. Uvodne stvari lahko ponovi: naslon na učiteljevo živo in razumljivo besedo je praviloma boljši kot naslon na običajno slabo razumljive tiskane vire. Razmik enega tedna je pri-meren za nastopajočega in kot doba, po kateri je dopolnjevanje-utrjevanje snovi potrebno in uspešno. Poročevalec bolj ali manj izpopolni učitelja, tekmuje z njim v svežini prikaza. Vedno pa se kaže učiteljeva estetska in idejna izku-šenost. Ni nujno, da se zvrstijo vsi učenci v enem letu. Pri tej zvrsti čtiva iz-stopa dvojica učitelj-učenec. Navajam nekaj del: Kosmačeva Balada, Malen-škove Inkvizitor, Rebulov Senčni ples, Kocbekovo Slovensko poslanstvo, Roz-manov Brusac, Kranjčev Režonja na svojem, Zupančičev Plat zvona, Lokarjev Hudomušni Eros, Kovačičevi Ključi mesta itd. Učna enota lahko poteka nepre-

kinjeno ali v določenih presledkih. Če je neprekinjena, jo lahko tedensko sestavlja več kot en avtor in eno delo po metodi čtivo učitelja in učenca ali pa to metodo kombiniram z uporabo berila, obravnavo dramatike in pesništva. Po metodi čtivo učitelja in učenca lahko sproti obravnavamo vrednejše leposlovnje knjižne novosti.

V metodiki čtiva nastopajo v medsebojni igri in v različnih, več kot štirih sestavah razne prvine, kot:

povezanost s poukom književnosti oziroma samostojnost;

pismeno poročilo ali ustni prikaz;

večja ali manjša vloga učitelja oziroma učenca;

učiteljeva vezava s posameznikom ali z razredom;

počasnejši ali hitri tempo;

nastopi zdržema ali čtivo v presledkih;

nastop vseh v razredu ali dela razreda;

stopnja svobodnosti izbire oziroma določenost;

vprašanost ali nastop;

hkrati nastop posameznika ali dvojice, trojice učencev.

Čtivo je organizacijsko posebno zahtevna stvar. V učnem načrtu je treba predvideti, kateri način čtiva ali dva ali trije bodo najprimernejši v posameznem razredu. Razni načini so učiteljevo učno sredstvo v okviru enega šolskega leta in v okviru več let.

Berta Golob

Osnovna šola Preddvor

NAREKI

Ni dovolj, če pišemo nareke le kdaj pa kdaj; takrat, ko se spomnimo: saj res, n a r e k a že dolgo nismo pisali!

Svojo vrednost imajo na vseh stopnjah šol. Skoraj nemogoče je, da bi drugače naučili učenca prav uporabljati ločila in veliko začetnico. Pri nareku gre namreč za strnjeno besedilo in ne za posamezne stavke. Če vadimo pravopisna pravila ob posameznih stavkih, je v kakem 7. in 8. razredu le malo možnosti, da bi jih učenci pisali narobe, posebno kar se tiče ločil. Z vezano vsebino je drugače. Če posredujemo učencem napisan tekst z napakami, bodo že veliko stvari prezrli. Če pa jim besedilo narekujemo, mora biti njihova koncentracija znanja maksimalna: hkrati morajo misliti na več stvari. Tako se urijo v praktičnem uporabljanju znanja. Veliko napak napravijo v daljših stavčnih zvezah, ko moramo zato, ker so stavki dolgi, za logično celoto nekoliko počakati, da nas s pisanjem dohitijo. Na primer: Poleg navedenih dveh sort čebule pa je do nedavnega bilo v mnogih vrtovih videti gredo šalotke, ki ... (Moj mali svet, II/6 str. 256). Učenci bodo postavili vejico tudi za besedo »čebule«. Prav zaradi